

ARTUR LAMA

**RRETH DISA KËNDVËSHTRIMEVE PËR MËSIMDHËNIEN
DHE PËRVETËSIMIN E GJUHËS SHQIPE NË SHKOLLË**

Zgjidhja e problemeve që lidhen me modernizimin e mësimdhënies së gjuhës amtare, nuk ka qenë e lehtë. Për ta përmirësuar më tej këtë proces, për të dhënë përgjigje sa më shteruese për mënyrën se si duhet a mund të jetë mësimi i gjuhës dhe leximit në arsimin parauniversitar¹, didaktët e gjuhëtarët vijnë në debatin shkencor. Në një vështrim të parë, vëren se ecuri e mësimi të këtyre dijeve është mbështetur në trashëgiminë tonë shkencore e pedagogjike, si edhe në atë evropiane. Por, në këtë hapësirë, edhe pse janë bërë përpjekje për zgjidhjen e problemeve që lidheshin me modernizimin e programeve dhe teksteve të gjuhës amtare, edhe pse kanë kaluar mbi 30 vjet kur iu çel shtegu konceptimeve bashkëkohore, të cilat për dhënien e mësimi të gjuhës amtare në shkollë marrin parasysh larminë e stileve dhe faktorët komunikues²; zotërimin e *përftesave ligjërimore* në situata të caktuara komunikative³, performanca gjuhësore e nxënësve, studentëve, mësuesve lë për të dëshiruar. Ende edhe sot, në auditorët shkollorë, në tekstologji, në mjetet e komunikimit masiv, në shkresat shtetërore etj. rindeshim rënien e kujdesit për gjuhën.

Sigurisht, një shqetësim i vijueshëm i mësuesve, i didaktëve e studiuesve të gjuhës i ofrohet mësimdhënies, kontrollit dhe

¹ B. Beci, “Gjuha shqipe në arsimin parauniversitar, shumë energji për rezultate minimale”, *Panorama*, 13 Qershor 2019.

² B. Beci, “Për një konceptim bashkëkohor të mësimi të gjuhës amtare në shkollë”. *Gjuha jonë*, 1993, nr. 1-4, f. 101.

³ T. Plangarica, “Gjuha shqipe në arsimin shqiptar: çështje të metodës”, mbajtur në Konsultën «*Politikat shkencore për lëndët e gjuhës dhe të letërsisë në arsimin shqiptar*», organizuar nga QSA në bashkëpunim me MASH (12 prill 2010).

përvetësimit të gjuhës shqipe në shkollë. Duke kundruar në këtë drejtim, natyrshëm lindin pyetjet: A është vëzhguar e vlerësuar mësimdhënia si një teknikë e vetëdijshme dhe e arsyetuar, në saje të kontributeve të gjuhësisë, psikologjisë dhe pedagogjisë eksperimentale? Si është punuar e çfarë mendohet në ardhmen për t'i dhënë ndihmë nxënësit që të formësohet e të përballet dinjitetshëm me realitetin e përditshëm, me kategoritë dhe konceptet e universit, me bashkëmoshatarët dhe të rriturit? Cilat janë mjetet që e ndihmojnë atë për t'u shprehur qartë, rrjedhshëm e bukur? Si projektohet, strukturohet e sendërtohet procesi i zotërimit të mjeteve të shprehjes së tij?

Për të dhënë shpjegimin e koncepteve që lidhen me pedagogjinë e mësimdhënies, përmbajtjen e programeve dhe cilësinë e teksteve, përgatitjen, kualifikimin, sjelljet e mësuesit me veprimtarinë ligjërimore të nxënësit në diskursin shkencor e didaktik janë bërë trajtime interesante e bashkëkohore. Ato kanë mbartur qortime shumëkahëshe e udhëçelje të hapëta për atë çka është e dobishme për nxënësin, d.m.th. zotërimi aktiv i gjuhës letrare, përvetësimi i njohurive bazë e të domosdoshme teorike⁴ për standardin e gjithëgjuhën.

Gjuha e teksteve është vlerësuar si strumbullari i komunikimit në shkollë.⁵ Ajo ka udhëhequr gjuhën e folur të nxënësve dhe të mësuesve.⁶ Është e rëndësishme të veçojmë vlerësimet që sjellin në kujtesën tonë traditën e pasur në hartimin e teksteve shkollore: numrin e madh të abetareve dhe gramatikave për periudhën e paraluftës; tekstet e gjuhës të shkollës 8-vjeçare të përgatitura nga B. Beci, E. Hysa F. Agalliu, A. Dodi M. Totoni pas Kongresit të Drejtshkrimit, si edhe tekstet viteve '90 për klasën II, III, IV, V, VI, VII, VIII, të cilat janë shoqëruar me librat e mësuesit për klasën II, III, IV, si edhe me librin “Gramatika e gjuhës shqipe”. Me të drejtë ato janë vlerësuar si

⁴ B. Beci, “Për një konceptim bashkëkohor të mësimit të gjuhës amtare në shkollë”. *Gjuha jonë*, 1993, nr. 1-4, f. 103.

⁵ Lloshi, Xh., “Tekstet shkollore në vështrimin stilistik”. *Gjuha jonë*, 1983, 1, 59.

⁶ M. Çeliku, “Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe shkolla”, në *Çështje të shqipes standarde*, Tiranë, 2014, 286.

më të arrirat e kohës për mësimdhënien e kësaj lënde.⁷

Studiuesit, në disa raste, kanë këshilluar kodimin e saj në një trajtë të thjeshtuar e të përshtatur për moshat e ndryshme sipas kërkesave didaktike, duke i mëshuar mendimit se gjuha nuk duhet të jetë abstrakte, e panatyrshme, e rënduar, e pakrehur.⁸

Duke lexuar vëmendshëm mesazhet që mbarten në artikuj dhe kumtime të veçanta për tekstologjinë shkollore, mund veçojmë si të rëndësishme edhe vlerësimet që jepen për raportin mes gjuhës si dukuri gjuhësore dhe metagjuhës; për lidhjet e gjuhës standarde me gjithëgjuhën dhe letërsinë. Me të drejtë gjuhëtarët shprehen se “Para se t’u mësojmë fëmijëve metagjuhën, kemi detyrimin t’u mësojmë gjuhën në variantin shtetëror dhe në tërë shtrirjen e saj”.⁹

Në tekstologjinë shkollore është vlerësuar si çelës i rëndësishëm *dimensioni konjitiv*. Gjuha e tekstit u shërben nxënësve si një mjet i vërtetë për të mësuar. Ajo ndihmon në zgjerimin e dijeve, pasuron të menduarit dhe të folurit e tyre me arsyeime logjike dhe shkencore etj.¹⁰ Duke e vlerësuar tekstin, si burimin kryesor të dijeve për nxënësin, studiuesit kanë trajtuar edhe faktorë të tjerë që kushtëzojnë formimin e tij gjuhësor, si për shembull, programi mësimor. Në studimet e viteve ’90 e më pas është menduar se hartimi i programeve dhe i teksteve të reja është një detyrë plotësisht e mundshme për t’u realizuar, por duke gërrshetur përvojën e shkollës sonë me përvoja të vendeve që shquhen për arritje të larta në zotërimin e aftësive gjuhësore nga nxënësit. Për praktikën e hartimit të programeve në disa raste është këshilluar të shmangen mangësi që kanë të bëjnë me përmbysjen e shtjellimit të lëndës, përsëritjen e njohurive nga viti në vit etj.¹¹

⁷ M. Çeliku, “Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe shkolla”, në *Çështje të shqipes standarde*, Tiranë, 2014.

⁸ Xh. Lloshi, “Tekstet shkollore në vështrimin stilistik”. *Gjuha jonë*, 1983, 1, 60.

⁹ Sh. Rrokaj, “Këndvështrime për mësimdhënien e gjuhës dhe të letërsisë në shkollë”. *Çështje të politikave arsimore në Shqipëri* (2003-2008). Tiranë, 2019, f. 8.

¹⁰ Lloshi, Xh., “Tekstet shkollore në vështrimin stilistik”. *Gjuha jonë*, 1983, 1, f. 61.

¹¹ R. Memushaj, “Shkolla për formimin gjuhësor të nxënësve”, në *Për*

Për gjuhën e librave mësimorë, nuk ka munguar mendimi kritik. Duke i vlerësuar ata si një mjet me rëndësi vendimtare për rritjen cilësore të mësimdhënies, është kërkuar një punë më e kujdesshme nga hartuesit e disa teksteve. Ndërgjegjja e tyre të ulët ka mundësuar dobësi e të meta të tilla, si: përdorimi i fjalëve të huaja, përkufizime e shpjegime të pamotivuara, shmangie nga norma, fjali të cilat shquhen qartë se janë përkthime prej gjuhëve të tjera. etj.

Në shtesimet e mikropolitikave të arsimit parauniversitar e në studimet që mbështeten në traditën shkencore e pedagogjike evropiane, një vend të veçantë i jepet pedagogjisë së mësimdhënies së gjuhës. Për t'i dhënë ndihmë nxënësit që të formësohet e përballet dinjitetshëm me realitetin e përditshëm, me bashkë-moshatarët dhe të rriturit është kërkuar që mësimdhënia të jetë sa më e hapur.¹²

Duke ndjekur trajektoren komunikative të nxënësit nga fëmijëria e hershme, ku sistemi i komunikimit realizohet me një rreth të vogël bashkëbiseduesish e deri ndërkëmbimet verbale më të zgjeruara, ku atij i duhet të mësojë si të shfaqë veten për t'u kuptuar e për të kuptuar më mirë njerëzit e mjedisit të tij të ri, studiuesit e gjuhës dhe didaktët i kanë dhënë rëndësi të dorës së parë sjelljeve të mësuesit me nxënësin dhe anasjelltas. Në këtë hulli kanë ecur perceptimet e reja se çfarë është e dobishme për nxënësit dhe çfarë duhet të mësojnë në shkollë? Vetëm standard apo edhe dialektet, variantet dialektore dhe sociolektet? Me të drejtë është pohuar se "Si kudo në shoqëritë e zhvilluara, në shkollë mësohet standardi si gjuhë komunikimi, si gjuhë e shtetit dhe e gjithë piramidës institucionale shtetërore..."¹³

Edhe pse një pjesë e mirë e studiuesve janë për një ndarje të prerë, "duke konceptuar një tekstologji kryesisht të standardit"¹⁴ "apo tek individët folës gjuha standarde dhe e folmja nuk mund të bashkekzistojnë si dy sisteme gjuhësore të pavarura e me të njëjtin status"¹⁵ në disa shqyrtime të sotme gjuhësore sillen argumente që në

shqipen standarde, II, Tiranë, 2012, 167-174.

¹² Rrokaj, Sh., f. 28.

¹³ Sh. Rrokaj, *Çështje të politikave arsimore në Shqipëri* (2003-2008). Tiranë, 2019, f. 20.

¹⁴ Shih *vep. cit.*, R. Memushaj, M. Çeliku, Sh. Rrokaj.

¹⁵ R. Memushaj, "Shkolla dhe shqipja letrare", *Për shqipen standarde* II, Tiranë, 2012, 59-67.

përqasjen standard- gjithëgjuhë në shkollë, të merren parasysh elemente të tilla, si: diglosia e brendshme gjuhësore, gjendja e hiper-korrektimit, ndjenja e pasigurisë gjuhësore, ankthi gjuhësor për një përdorim jonormativ, ndërtimi i sjelljes së mësuesit sipas paragjykimëve të nxënësit etj. Në këtë hulli janë hapur dritare për t'u mësuar së pari standardin, por pa anashkaluar gjithëgjuhën, duke orientuar në disa tekste rubrikat si thuhet - si shkruhet apo kur nxënësi duhet të shprehen në standard e kur duhet të qëndrojnë në dialekt.

Në shtypin shkencor dhe pedagogjik paraqesin interes edhe elementë të tjerë që plotësojnë mozaikun e mësimdhënies bashkëkohore, si lidhja e lëndës së letërsisë me gjuhën. Për këtë dikotomi ndërlëndore ndeshim pikëvështrime që fillimisht marrin parasysh vënien në dukje të mjeteve gjuhësore stilistike, krijimin e skedarëve me veçoritë gjuhësore tipike për çdo autor që studiohet, por nuk mungojnë edhe tezat që vlerësojnë se "pikëtakimi mes tyre është mjaft i përcaktuar dhe konkret: ai është teksti, më drejtpërdrejt, teksti letrar"¹⁶, si edhe kritika që "... në mosesin e lëndës së gjuhës shqipe ka ndikuar, pa dyshim, edhe eksperimenti i dështuar për integrimin e gjuhës shqipe me letërsinë, që shpuri në një program dhe në një tekst të përbashkët, ku njohuritë gjuhësore u rrëgjuan së tepërmi."¹⁷

Nga sa parashtruam, mund të themi se mësimi i gjuhës sonë amtare, edhe pse në një periudhë të caktuar është perceptuar si një "teori gramatikore e pastër", përgjithësisht është orientuar në praktika mësimdhënëse që braktisën verbalizmin si metodë e parashtrimit të njohurive në librat e gjuhës, po edhe në orën e mësimin.

Mendimi gjuhësor e praktika shkencore mësimdhënëse: gjuhëtarët, didaktët e mësuesit shqiptarë të shekullit XXI duhet të vijojnë me përkushtim punën për të përgatitur nxënësit me aftësi e shprehje që sendërtohen me anë të diskursit, tekstit, thënies, frazës gjuhës së trupit etj. e me konceptet të reja që synojnë të bëjnë pjesë

¹⁶ T. Plangarica, "Mbi lidhjet e gjuhësisë me letërsinë në mësimdhënien e gjuhës shqipe dhe letërsisë". *Aspekte të gjuhësisë së zbatuar*, II, Tiranë, 45-73.

¹⁷ R. Memushaj, "Gjuha e teksteve mësimore të gjuhës shqipe", *Milosao*, 5 mars 2017.

të mësimdhënies ‘nxënësin bashkëpunues’ dhe ‘përvetësuesin e dijes’ etj.

BIBLIOGRAFI

- Beci, Bahri, “Gjuha shqipe në arsimin parauniversitar, shumë energji për rezultate minimale”, *Panorama*, 13 qershor 2019
- Beci, Bahri, “Për një konceptim bashkëkohor të mësimin të gjuhës amtare në shkollë”. *Gjuha jonë*, 1993, 1-4, f. 101-105.
- Çeliku, Mehmet, “Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe shkolla”, *Çështje të shqipes standarde*, Tiranë, 2014.
- Lloshi, Xhevat, “Tekstet shkollore në vështrimin stilistik”. *Gjuha jonë*, 1983, 1, 59-65.
- Lloshi, Xhevat, “Libri për mësuesin sjell përmirësimin e librave për nxënësit”, *Gjuha jonë*, 2006, 1-4, 93-99.
- Lloshi, Xhevat, “Mësimi i shqipes në rrethanat e reja”. *Gjuha shqipe*, 2004, 1-2, 36-46.
- Memushaj, Rami, “Shkolla për formimin gjuhësor të nxënësve”, *Për shqipen standarde*, II, Tiranë, 2012, 167-174
- Memushaj, Rami: “Gjuha e teksteve mësimore të gjuhës shqipe”, *Për shqipen standarde*, III, Tiranë, 2018, 177-188
- Plangarica, Tomorr, *Aspekte të gjuhësisë së zbatuar*, II, Tiranë, 45-73
- Rrokaj, Shezai, *Çështje të politikave arsimore në Shqipëri (2003-2008)*, Tiranë, 2019.